

Muzeum Polskich Formacji Granicznych

<https://muzeumsg.strazgraniczna.pl/muz/formacje-ochrony-granic/rys-historyczny/1945-1990/9395,Wojska-Ochrony-Pogranicza-1945-1990.html>
2024-11-17, 00:24

Wojska Ochrony Pogranicza

Wojska Ochrony Pogranicza – utworzone na podstawie rozkazu Naczelnego Dowódcy Wojska Polskiego nr 0245 z dnia 13 września 1945 roku w celu ochrony granicy państwowej. Do głównych zadań Wojsk Ochrony Pogranicza należało zapobieganie, przeciwdziałanie i zwalczanie przestępczości granicznej, zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego w pasie granicznym, nadzór nad przestrzeganiem przepisów dotyczących obrony granicy państwowej, obowiązujących w strefie nadgranicznej, pasie granicznym na morskich wodach wewnętrznych i morzu terytorialnym oraz wykonywanie niektórych czynności będących w kompetencji administracji celnej.

Zorganizowane były według struktur wojskowych, instancję naczelną stanowił Departament Wojsk Ochrony Pogranicza, podległy wiceministrowi Obrony Narodowej. Przy dowództwach okręgów wojskowych utworzono Wydziały Wojsk Ochrony Pogranicza, którym podporządkowano Oddziały Wojsk Ochrony Pogranicza, a tym Komendy Odcinków i Strażnice Wojsk Ochrony Pogranicza, (które stanowiły najmniejsze jednostki formacji). W październiku 1945 roku zorganizowano dodatkowo na granicy Przejściowe Punkty Kontrolne. Na wybrzeżu Bałtyckim zaczęto tworzyć Flotylle, złożone ze ścigaczy i motorówek.

Na mocy rozkazu Ministerstwa Obrony Narodowej nr 055 z dnia 20 marca 1948 roku przemianowano Departament Wojsk Ochrony Pogranicza na Główny Inspektorat Ochrony Pogranicza, Oddziały Wojsk Ochrony Pogranicza na Brygady Ochrony Pogranicza, Komendy Odcinków na Samodzielne Bataliony Ochrony Pogranicza, a dotychczasowe Przejściowe Punkty Kontrolne na Graniczne Placówki Kontrolne. W grudniu tego roku Wojska Ochrony Pogranicza przechodziły z Ministerstwa Obrony Narodowej pod kompetencje Ministerstwa Publicznego, co formalnie nastąpiło z dniem 1 stycznia 1949 roku. Dla nadania większej wagi ochronie granic i podkreślenie wojskowego charakteru przeformowano z dniem 1 stycznia 1950 roku Główny Inspektorat Ochrony Pogranicza w Dowództwo Wojsk Ochrony Pogranicza. Zmiany polityczne, jakie dokonały się po śmierci Stalina, wpłynęły w dużym stopniu na organizację Wojsk Ochrony Pogranicza. W 1954 roku wyszły one spod kompetencji Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego i zostały podporządkowane Ministerstwu Spraw Wewnętrznych. W czerwcu 1956 roku rozformowano na granicy wschodniej 4 brygady Wojsk Ochrony Pogranicza, a w ich miejsce utworzono Grupy Manewrowe Wojsk Ochrony Pogranicza. Podlegały one Dowództwu Wojsk Ochrony Pogranicza, a w sprawach operacyjnych – czterem sformowanym Samodzielnym Oddziałom Zwiadowczym, odpowiedzialnym łącznie za ochronę granicy wschodniej. W 1957 roku

połączono Grupy Manewrowe z Samodzielnymi Oddziałami Zwiadowczymi i utworzono cztery Oddziały Wojsk Ochrony Pogranicza. W roku następnym każda z brygad i oddziały otrzymały nazwy regionalne (np.: 12 Pomorska Brygada Wojsk Ochrony Pogranicza, 26 Przemyski Oddział Wojsk Ochrony Pogranicza). Z dniem 1 lipca 1965 roku Wojska Ochrony Pogranicza wyszły spod kompetencji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i zostały ponownie podporządkowane Ministerstwu Obrony Narodowej. W resorcie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych pozostały natomiast graniczne placówki kontrolne, które ochraniały przejścia graniczne. Naruszeniu uległ, jednolity dotąd, system ochrony granic państwa: granicę „zieloną” ochraniaли żołnierze Wojsk Ochrony Pogranicza (podlegli Ministerstwu Obrony Narodowej), a ruch graniczny: obiekty z nim związane – funkcjonariusze Milicji Obywatelskiej (podlegli Ministerstwu Spraw Wewnętrznych). Wraz z przeprowadzonymi zmianami rozformowano Dowództwo Wojsk Ochrony Pogranicza, a w jego miejsce powołano w październiku 1965 roku Szefostwo Wojsk Ochrony Pogranicza. W podległych Szefostwu brygadach i oddziałach Wojsk Ochrony Pogranicza przeprowadzono następnie szereg zmian organizacyjnych i etatowych, których wynikiem było między innymi utworzenie strażnic technicznych, lądowych i morskich.

Decyzją Prezydium Rządu z 30 lipca 1971 roku Wojska Ochrony Pogranicza z dniem 1 października 1971 roku pod względem dowodzenia, a z dniem 1 stycznia 1972 roku pod względem gospodarczym przechodziły ponownie pod kompetencje Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Z dniem 1 stycznia tego roku do Wojsk Ochrony Pogranicza powróciły także wszystkie przejścia graniczne (wraz z obsadą). Szefostwo Wojsk Ochrony Pogranicza zostało zlikwidowane, a w jego miejsce powołano Dowództwo Wojsk Ochrony Pogranicza. W 1976 roku, w związku z nowym podziałem administracyjnym kraju (likwidacja powiatów), dołączono odcinki jednostek i pododdziałów do granic województw i gmin granicznych.

W brygadach rozformowano bataliony graniczne, a utworzono placówki zwiadu i kompanie odwodowe do wzmocnienia strażnic. Oddziały Wojsk Ochrony Pogranicza ochraniające granicę wschodnią przeformowano w brygady, a placówki na całej granicy w strażnice. Zrezygnowano z numeracji brygad i nadano nowe nazwy regionalne brygadam (np.: Pomorska Brygada Wojsk Ochrony Pogranicza, Bieszczadzka Brygada Wojsk Ochrony Pogranicza). Proces odtwarzania niektórych batalionów granicznych zapoczątkowano po zniesieniu stanu wojennego (lipiec 1983 rok). W tak ukształtowanej strukturze organizacyjnej Wojska Ochrony Pogranicza w zasadzie przetrwały do końca ich istnienia (jedynie 1989 roku rozformowano Lubuską Brygadę Wojsk Ochrony Pogranicza, a w 1990 roku przeformowano Bałtycką Brygadę Wojsk Ochrony Pogranicza w Bałtycki Oddział Wojsk Ochrony Pogranicza).

W dniu 15 maja 1991 roku Wojska Ochrony Pogranicza zostały zlikwidowane, a ochronę granic przejęła nowa formacja graniczna – Straż Graniczna Rzeczypospolitej Polskiej.

Bibliografia:

Dominiczak H.: Granice państwa i ich ochrona na przestrzeni dziejów 966–1996: Warszawa 1997

Jackiewicz Z.: Wojska Ochrony Pogranicza 1945 – 1991. Krótki Informator Historyczny, Kętrzyn 1998.

